

– Az elmúlt két hét esőivel véget ért az aszályos időszak?

– Az aszály több, mint hogy régóta nem esik eső, illetve az Alföld nagy részén nem esett elég most sem. Tudományosan a kérdés az, hogyan lehet kiegyensúlyozottabban tartani a vízháztartási mérleget. Tehát az eső rendszerszerű hiányát mivel lehet ellensúlyozni, illetve milyen gazdálkodást kell folytatnunk, hogy az esők hiányát pótoljuk, a csapadék helyi képződését segítsük.

– Különlegesnek számít az, hogy ezen a nyáron nagyon kevés csapadék volt – főként az Alföldön?

– Az Alföldön a medencehelyzet miatt rendszerszerű az aszályhajlam, de a hajlamból rendszerszerű aszályt a helytelen vízgazdálkodás, vagyis a víztelen helygazdálkodás csinál. Az elmúlt 120 év 10 legsúlyosabb aszályából 5 az utóbbi 20 évben volt, és egyéb jelenségek is mutatják a szárazodás fokozódását. Az idei évnek az a jelentősége, hogy már tavaly elkezdődött, a téli csapadék is hiányzott.

– Az emberi működésnek az a feladata, hogy segítse a víz körforgását a tájban – fogalmazott egyik előadásában. Hogyan kell ezt értenünk pontosan?

– A tájnak van eredendő működésük, ami tulajdonképpen önmaguk fenntartása, éltetése. Ebben a rendszerben az életet biztosító elem a víz. A víz körforgása nemcsak kontinentális léptékben, hanem egész kicsiben is megnyilvánul. Ennek jele a harmat. Ehhez helyben párolgó víz kell, s növényzet, ami az alsó légkörben tartja a vízpárát. A felszínborításon, tehát a tájhasználaton múlik, vagyis az emberi működésen, hogy tudja-e a víz élni az életét és éltetni az életet. Az élethez fel kell tölteni vízzel a tájainkat, ami akkor lehetséges, amikor víz-többlet van: ez az árvíz, vagy az, amit belvíznek hívnak. Ez a víz kell a gazdálkodáshoz, de az éghajlat kiegyensúlyozásához is. A felszín alatti vizek pedig nem arra valók, hogy szétlocsoljuk őket a felszínen.

– Azok mire lennének használhatók?

– Legfeljebb ivóvíznek, mert tiszták. Nem helyes elkártyázni a családi ezüstöt.

– Az Alföldön a víz levezetése a belvíz miatt szükséges?

– Ez nagy szakmai tévedés – maga a belvíz fogalom használata is. A belvíz úgy keletkezik, hogy a helyét felszántják. Nem belvízveszély van, hanem szántóveszély – ugyanis egy mederben a víz van jó helyen, nem a szántó. Vagy pedig a szántás nyomán képződő eketalpréteg nem engedi a talajba a vizet. Ahogy mindent felszántottak, úgy a víz tárolására való helyeket is felszántották, s a mélyebb részekben megáll a helyben keletkező vízkészlet, amelynek levezetése viszont egyenesen aszályhoz vezet. Amit tavasszal levezetnek, az hiányzik nyáron. Miközben amikor már a belvíz előnti a híreket, akkor alig 1 százaléknyi szántó van víz alatt. Most ott tartunk, hogy a szántóművelés megmentéséhez a szántók egyharmadát át kellene alakítani vízmegtartó használatokra (gyepek, ár-

Sivatagosítás helyett táji vízhasználat

MI AZ ASZÁLY OKA? Hogyan lehet megtartani a vizet a tájban? Hogyan tekintsünk a belvízre és az árvízre? Ezekre a kérdésekre is választ adott nekünk Balogh Péter gazdálkodó geográfus, aki munkatársaival nyilatkozatot fogalmazott meg és adott közre a szakmai és a politikai vezetők számára az egyre sürgetőbb helyes vízgazdálkodás érdekében. A Szövetség az Élő Tiszáért Egyesület elnöke hangsúlyozza: ahogy a pénz mozgatja a gazdaságot, úgy mozgatja a víz az életet a körforgása által a tájban.

DARNAY KATALIN FELVÉTELE

téri erdő, tavak), így a maradék 2/3-on megnőne a termelés biztonsága. Ha marad a mostani művelési szerkezet, az egyértelmű sivatagosítás.

– És az öntözés nem megoldás?

– Az a globális tapasztalat, hogy az öntözött tájak kiszáradnak. Mezopotámia sivatag, az Aral-tó eltűnt, és ezen az úton van a magyar Alföld is. Az öntözéssel túlhasználatra készítik a tájakat, így azok elpusztulnak, mintha valakinek 80 százaléknit, tehát napi 20 órát kellene dolgoznia. A tájak sem bírják a 80 százaléknyi szántót. És egy hektár öntözéséhez egyébként öthektárnyi beszivárgás kell, tehát egy öntözött hektár négy másikat „gyarmatosít”. Egyébként a hivatalos tervek szerint is, ha minden öntözőrendszer kiépül, akkor is a szántók 8-10 százalékát lehetne öntözni. Miközben az aszály 100 százalékon hat. Az öntözést intenzív kerteszi kultúráknál lehet alkalmazni, kis léptékben, de nem alkalmas a táji szintű évszázados kiszáritás ellensúlyozására. Különösen rontja a helyzetet, hogy az öntözővizet a folyók duzzasztásával állítják elő. Ez a víz és az élet félreértése.

– Mi tehát a megoldás?

– Az eredendő működéshez kell igazítani az emberi működést. Az eredendő azt jelenti, hogy „létéből fakadó”. Az Alföldünk vízháztartását eredendően a környező hegységkeretből érkező sok víz hivatott kiegyensúlyozni. Éppen tavasszal kegyeskedik megérkezni az árvíz, ami az eredendő domborzati adottságokkal (amit persze maga az árvíz alakít) pont be tud jutni a tájba, és így az árvíz, mint a táj szívverése, vizet és tápanyagot juttat a tájba, azokon a medrekben keresztül, amelyeket ugyanúgy ereknek neveznek, mint az emberi szervezetben. Az áradó víz területe és visszavezetődése fokról fokra történik, és a területek használata igazodik a vízborításhoz. Ezt a mezőgazdálkodási rendszert ártéri gazdálkodásnak nevezte el *Andrásfalvy Bertalan*, amelynek felújítása hozná a fenntartható megoldást, és teljesen reális a jelenlegi helyzetben is. Persze jár némi infrastrukturális fejlesztéssel, de ezt különösen szereti a növekedés gazdaságpolitika. Az árvizek szabályozható kivezetését kell meg-

oldani az árvízvédelmi töltéseken keresztül, és a vízborításra való területek, vagyis az eredendő árterek használatát kell átalakítani. A jelenlegi agrárszabályozási és -támogatási rendszer igazításával a gazdálkodási gyakorlatba be lehetne illeszteni az új használatokat. Tehát a vízzel borított területeken is hasznosítva maradnának, csak nem szántóként. A legnagyobb haszon persze maga a víz, ami nemcsak a termelést tenné fenntarthatóvá, de a klímabiztonságot is megeremtené.

– A folyószabályozás az árvízvédelmet is szolgálta.

– Az árvízvédelem kifejezést át kell alakítani az árvíznek a védelmére, mert a víz most a legfontosabb erőforrás az Alföldön, hiszen anélkül nincs élet. Ahogy a pénz mozgatja a gazdaságot, úgy mozgatja a víz az életet a körforgása által a tájban. Eddig mindent megvédték a víztől, ami annyira jó sikerült, hogy most már a vízhiány fenyegeti a létünket. Olyan árvízkezelési rendszert kell kiépíteni, ahol a települések védve vannak, de az eredendő ártéri medrek, laposok fel vannak töltve az

áradó vízzel. Térinformatikai rendszerben jól megmutatható ennek megvalósíthatósága.

– Mostanában sokszor hallunk arról, hogy a Homokhátság elsivatagosodik. Ez valóban így van?

– A Homokhátságon valóban a legsúlyosabb a helyzet. A felszíni víz teljesen eltűnt, pedig a Homokhátság a tavak országa volt. Sikerült levezetni a vizet. Most már a felszín alatti vizek elhasználása folyik, s jelentősen veszik el a kutak hozama. A baj az, hogy jelenleg is folynak csatornakotrások. A mély-meredek csatorna arra jó, hogy levezesse a vizet, s hogy minél több hely jusson a szántónak. A víz tájba vezetéséhez sekély-lapos, kanyargós medrek kellenek, ahol a széleken növényzetben folytatódik a víz. Hely kell a víznek, ebben kell változtatni.

– Van remény a változásra?

– Most az aszály berúgta azt az ajtót, amelyen 20 éve hiába kopogtunk. De ha az eddigi szakmai-értérendi rendszeren belül maradunk, akkor megint csak a vízlépcsőduzzasztás, csatornakotrás, öntözés fog kijönni válaszul, és akkor maradunk a sivatagosítás útján. A megoldáshoz a tájhasználaton kell változtatni, ahogy a fentiekben beszéltük. A helyes döntések megsegítésére „Vízválasztó” mozgalmat kezdeményeztünk, ismeretterjesztő kampányt folytatunk a közösségi médiában, petíciót indítottunk, s szakmai konferenciát szervezünk – hogy muniációt adjunk a kormányzat kezébe, hogy meg merjék indítani végre a vízgazdálkodás megváltoztatását.

– Két kifejezés divattá vált manapság: klímaváltozás és fenntarthatóság. Hogyan kapcsolódnak ezek?

– Meg kell nézni, hogy mi az ember szerepe. Ahogy a modern iparszerű emberi működés hat az éghajlatra, pontosabb, ha inkább klímaváltoztatásról beszélünk. S nem egyszerűen a fosszilis energiával van a probléma, hanem a fogyasztói társadalommal, amelynek meghajtását a kamatos-hiteles pénzrendszer adja – ez az, ami nem fenntartható. Látjuk, hogy a környezeti összeomlás mellé a társadalmi is megérkezett. Az egész folyamat része az éghajlat szélsőségesedése. Persze itt is felszínes magyarázat a szén-dioxidra fogni a problémát, a valódi ok a felszínborítás (benn a vízkörforgások) olyan szintű megváltoztatása, hogy új egyensúlyi helyzetet keres a Föld. A társadalmi rendszer persze hárit, végletekig fenn akarja tartani a növekedését, így jelentek meg a durva álmegoldások, mint például az akkumulátoros autók vagy a mérgező műanyag hőszigetelések erőltetése. Mint egy rákos elváltozás az ember szervezeteiben, olyan a modern ember működése a Föld életében. A megoldást, a fenntarthatóságot az hozná, ha az emberi működést igazítanánk a természet működéséhez – és nem fordítva. Mert minden emberi működés tájhasználat, de nem minden tájhasználat tájterhelés! Igenis van olyan emberi működés, ami nem terheli túl a természetet, erre példa az ártéri tájgazdálkodás.

T. Németh László